

TANÜGYI SZEMLE.

A közoktatásügyi ministerium működése mindig élénk érdeklődéssel találkozott hazánkban, mintha ösztönszerűleg érezte volna a nemzet, hogy a regenerálás nagy munkájában ettől kell legtöbbet várnia. De érdekesítőbb várakozással évtizedek óta nem voltunk eltelve, mint éppen jelenleg. Nemcsak azért, mert a stagnálás e téren már-már kimerítette volt türelmünket, hanem, mert egy pár év óta minden irányban kecsegtető ígéretek, sőt kezdeményezések tétettek, a melyek beváltása újabb lendületet adni van hivatva az alsóbb és felsőbb iskolázás terén, s orvosolhat sok olyan bajokat, a melyek nyomasztólag nehezettek a tanügy munkásainak nagy részére.

Az egyetemi ügyek reformját a leczképenz rendezésével kezdte meg a minister, még pedig kísérletképen először csak a budapesti egyetemen, hol különösen némely jogi és orvosi tanszékek ilyenmü jövedelme sokszorosan fölülmulta a rendes fizetést és igen nagy különbségeket hozott létre a tanári kar anyagi helyzetében. És e helyzetben nemcsak személyi sérelem rejlett, hanem némelyek a tanári és hallgató közti viszony eszményi tisztaságát is féltették s a tudományszakok egyenjoguságának megromlását látták. Utóbbi években azért az országgyűlés költségvetési tárgyalásánál rendszeren megújult a támadás e rendszer ellen, — s így a minister valóban a közvéleménynek hódolt, midőn a rendezést a jelen tanévre életbeléptette. Alap gondolata e rendezésnek az, hogy a leczképenzek az egyetem jövedelmét képezik s abból rangfokozatuk és munkájuk szerint az összes tanárok arányosan részesülnek.

A középtanodáknál a görög nyelv fakultatív tantárggyá tétetett, minek berendezéséről e folyóiratban már megemlékeztünk. Az erre vonatkozó törvénynyel szemben a felekezeti középtanodák nagy része várakozó állásba helyezkedett. Az unitárius tanintézetek azonban azt már a jelen tanévvel életbeléptették s e részben csatlakoztak az államiakhoz.

A minister ismételt nyilatkozatot tett az egységes középiskola megvalósítására irányuló szándékáról s kilátásba helyezte az erre vonatkozó törvényjavaslat mielőbbi előterjesztését. Hogy a közvélemény erre is úgy meg volna érve, mint a görögnyelv tanításának rendezésére, nem mondhatjuk; sőt valószínű, hogy a szétágazó vélemények e kérdés körül nagyobb küzdelemre kelnek. Tervezi-e a minister ez ügyben a szakkörök véleményét előzetesen meghallgatni, még eddig nem tudható; de hogy az idevonatkozó törvényjavaslat

országgyűlési tárgyalását egy enquette előzze meg és vezesse be, azt mindenesetre kívánatosnak tartjuk, hogy a nagy közönség s maguk a törvényhozók is szakszerű tájékozást nyerjenek a kérdéstről. Tudjuk ugyan, hogy enquettekben egyértelmű megállapodás létrejönni nem szokott, sőt az ellenvélemények itt még élesebbé lesznek; de a nemzet köznevelési érdekeit képviselő ezen vélemények egyeztetése aztán a kormány és törvényhozás feladata. A humanizmus és realismus harczát az élet ugy is vivja, meg kell azzal küzdenie az iskolának is. Véleményünk szerint nem választhatjuk egyiket is a másik nélkül. Sőt, hogy az elválás, a két irány eltávozása egymástól káros szélsőségbe, egyoldalúságba ne vezessen, mi is úgy hisszük, az egységes középiskola óvhat meg ettől legbiztosabban.

Feltétlen pártolást és elismerést érdemel s arra számíthat is ministerünk azon terve, hogy a felekezeti s másnemű középiskolák tanárai is felvétessenek az állami nyugdíjintézetbe. Ez lenne legméltóbb betetőzése azon áldozatoknak, melyeket az állam a kedvezőtlenebb anyagi helyzetben levő egyházi középiskolák törvényszerű berendezésére fordít. Sőt e nélkül az ilyen segélyezett tanintézetek tanártestületében bizonyos egyenlőtlenség s könnyen egyenletlenség származnék, miután az egyik rész jövője kevésbé lenne biztosítva, mint a másiké. Különben is a felekezeti tanárok a hazai közmivelődés munkájában ép oly érdemes tényezők, mint az államiak, sőt történelmi multjuk és számuknál fogva a méltánylás magasabb fokára is igényt tarthatnak. Méltó tehát, hogy küzdelemteljes pályájok és nélkülözéseik után egyszer már nyugodtan tekinthessenek jövőjükre s annyival nagyobb odaadással szentelhessék magukat hivatásuknak. Az állam és egyház csak erkölcsi tartozását rója le a feladat kedvező megoldásában. Ohajtjuk, hogy fenkölt szellemű ministerünk e humánus és hazafias törekvése mihamarább valósuljon. Kivánnunk kell ezt azon magasabb szempontból is, hogy állami és felekezeti tanáraink solidaritása ez által is fokoztassék s főkép nemzetiségi tanintézeteink az állami életbe, annak szellemébe a hazafias feladatok és törekvések érdekközösségébe e köteléknél fogva jobban bevonassanak. Magyarországnak állampolitikai érdekében áll az ilyen kötelékek szaporítása. Vajha ezek közé sorozhatnók egyszer a papság állami fizetésének rendszerét is, a mi kiszámíthatatlan haszonnal járna a nemzeti állam fejlődésére nézve.

Rendkívül élénk tevékenységet tanusít közoktatásügyi kormányunk a népnevelés körében. Itt a kisdédóvó-törvényjavaslat már készen várja az országgyűlés tárgyalását. E törvényáldásaiban nem fog ugyan ez idő szerint az egész nemzet részesülni, mert kisdédóvó-intézetek állítására csak a törvényhatósági joggal bíró városok, megyei székhelyek s legalább husz ezer forint állami adót fizető községek lesznek kötelezve; de így is nagy haladás lesz az ezen a téren, midőn kisdédóvó intézeteink jelenlegi (644) száma egyszerre egy pár ezerre felemelkedik s ezekben és a kisebb községek nyári menedékházaiiban egy nehány százezer 3—6 éves kora kis gyermek részesül törvényesen szabályozott testi és lelki gondozásban. Köz-

egészségügyi, közgazdasági és iskolázási tekintetben egyformán előhaladásunk egyik tényezője lesz e törvény s valószínű, hogy a nálunk oly nagy mérvű gyermekhalandóság is csökkenni fog annak nyomában s így a nemzeti gyarodást ez irányban is előmozdítandja.

A néptanítók helyzetének javítására két nevezetes törvényjavaslat készül. Az egyik, a nyugdíj-törvény revisioja, nemsokára az országgyűlés elé lesz terjesztve, — s célja az, hogy a munkaképtelenné vált tanítók s majd azok maradékai a már hét millió fölülálló nyugdíjalapból az eddiginél kedvezőbb ellátást nyerjenek. Valószínűnek látszik, hogy a teljes szolgálati idő (most 40 év) lejobb szállítatik, a befizetési járulékok apasztatnak s a tanító-özvegyek és árvák az 1881 évi XI. t.-cz. elveinek alkalmazását fogják megnyerni.

A másik törvényjavaslat az összes néptanítók, tehát a felekezetieknek is fizetés-minimumát fogja szabályozni. Legalább 300 forintot kellend e szerint minden tanítónak fizetésül — még pedig tiszta pénzben — kapnia. Az állam hozzájárulása nélkül e rendezés, természetesen, lehetetlen lenne. Mintegy évi 7—800.000 forintra számitatik e járulékok, miért viszonzásul az állam nagyobb mérvű befolyása követeltetnék a felekezeti iskolákra. Mekkora lesz e követelés és mekkora lesz a vonakodás az egyházak részéről ezzel szemben, még csak ezután tűnik ki. De ha mindig és minden bajban az államra szoktunk appellálni, s ha a nemzetiségek a világgal azt szeretnék elhíttetni, hogy ők a magyar állam mostoha gyermekei, lehetlenségnek tartjuk a felajánlandó segély visszautasítását; mert a negyven-ötven s egy- és kétszáz forint fizetésű tanítók százaai és ezrei kezéből legalább azt a száraz kenyeret kicsavarni kinek lenne elég bátorsága?! Bizonytal nem lesz senkinek. Aztán nem is csupán arról van itt szó, hogy azok a szegény tanítók éhen ne halljanak, hanem főképp arról, hogy az állás anyagi és erkölcsi tekintélye emeltetvén, a hozzá fűzött feladatok tökéletesebb végrehajtására hova-tovább alkalmasabb erők biztosittassanak. S hogy e készülő törvény a hazai népnevelés fokozásában a 1868 évi XXXVIII. és 1875 évi XXXII. t.cz. hatásával egyenrangú lesz, azt egészen biztosra megjósolhatjuk.

A közoktatásügyi kormány a felsoroltakból láthatólag is sok olyan dolog előkészítésével foglalkozik, a melyek az egyházakat közelről érintik és intézkedéseiben azon intentio ismerhető fel, hogy az egyházakkal karöltve haladjon kitűzött céljai felé. Nem is lehet ez másképp Magyarországon, hol az önállóság még sokkal fiatalabb, sem-hogy az állami ezerágu berendezkedés mellett a nemzet a közoktatás terheit az egyházak mellőzésével megbirhatná.

A tanügyi reformok közé tartozik az országos közoktatási tanács újjászervezése is. E testület jövőre is megmarad a ministerium véleményező közegének, de részt fog venni az iskolák fölötti felügyeletben is. Tagjainak száma 36 lesz, kik közül hatot — az elnökség tagjait — a felség, harminczat pedig a minister nevez ki hat évre. Ez utóbbiak felerészben három évenként kisorsoltatnak. A tanács kebelében két tudomány-osztály (nyelvészet-történelmi és nyelvnyiség-tan-természettudományi) s két iskolai szakosztály (közéiskolai

és népiskolai) szerveztetik. Mindenik osztály élén egy-egy alelnök áll s mindeniknek állandó előadója lesz. A tankönyv-bírálat jövőben is egyik feladata lesz a tanácsnak, de bírálatra a tanácson kívül állók is meghívatnak, főképp azon iskola-nem körében működő tanferfiak közül, melynek számára a könyv készült és a bírálathoz névaláírással közöltetik a szerzővel. E szervezet 1891. elején fog életbelépni.

Hogy e külső ügyek mellett kormányunknak az iskolák szellemi életével is foglalkoznia kell, az együtt jár részint a középiskolát illető terveivel, részint a népiskolánál előtérbe nyomult azon tapasztalattal, hogy annak jelenlegi fejlettségi foka és az elébe tűzött tanczél között igen nagy a távolság s így nehéz dolog követeléseink igazságos mértékét felállítani és az elért eredményből országosan egyenletes mérleget csinálni. E tapasztalat a tanterv-revisiójának szükségességére vezet. Főképp az osztatlan népiskola tantervét kell egy elérhető minimumra redukálni, a mely eszmét a bátor kezdeményezésre kész miniszter már magáévá tette s így a kivitelt elé teljes reménnyel nézhetünk.

Egyházunk kebelében is figyelemre méltó törekvések nyilvánulnak a tanügy fejlesztése körül. Hogy kolozsvári főtanodánk a törvény és mindnyájunk kívánalmainak megfelelő berendezést nyerjen, egyházunk még a múlt évben elhatározta volt az állam segély igénybevételét. A tárgyalások odáig haladtak, hogy a szerződés ez iránt már létrejöttek tekinthető s életbeléptetését a jövő tanévre várjuk. E szerint az állam építkezésekre (alkalmas tantermek előállítására) 20.000 forintot s évi segélyképpen 7700 forintot ad. Ennek fejében a miniszter öt rendes tanári szék betöltését gyakorolja¹⁾ Az egyház maga szintén annyit és egy vagy két segédtanári széket tart fenn s ezer forintot fordít évenként tanszerekre. A tanári javadalmak ezer forint fizetés és háromszáz forint lakpénzben vannak megállapítva. Bármily szembetűnő üdvös haladás lesz is ez a korábbi állapothoz képest, látni való, hogy a tanárok anyagi helyzetének további javítása az egyháznak még jövőre is komoly gondjai közé számítandó, mert a középtanodai tanári fizetést már ma 1200 forinton alul és ötödéves korpótlék nélkül még mindig csak átmeneti helyzetnek kell tekintenünk. Hanem az eddigihez mért e kedvezőbb pontról, a hova eljutnunk sikerült, már mindenesetre bizalommal tekinthetünk a jövőbe.

A székely-kereszturi öt osztályu gymnasium üggye, mely az utóbbi években szigorú követelések ostromával küzdött, hasonlóan kedvező megoldás felé közeleg. A közönség áldozatkészsége s különösen egy nemes hitrokon nagylelkű megjelenése lehetővé teszi a kormány által föltétlenül követelt hatodik tanárszék betöltését a jövő tanévre. Sőt a székely unitáriusok el nem alvó vágyának, a hatodik osztály megnyitásának teljesülése is immár láttávalba jött. Csak gondoskodjanak aztán az intézet közvetlen érdekeltjei és barátai, hogy a növendékek létszámával kétséget kizárólag bebi-

¹⁾ E tanárok is, a mennyiben pályázó akad, egyházunk hivei közül alkalmaztatnak.

zonyitva legyen a továbbfejlesztés szükséges volta. Az egyházra így is, úgy is azon elodázhatlan nagy gond nehezedik, hogy itteni tanerőink javadalmát is a tisztességes megélhetés mértékéig felemelje. Bízunk a gondviselésben, hogy e nagy szükségben is segítségére jó a hozzá tántorithatatlanul ragaszkodó hívőknek.

A népnevelés terén egyházunk nem áll ugyan rosszul, még is sajnos helyzetbe kezd sodortatni. Népiskoláinak nagy részét, még pedig kevés kivétellel a javát, községi vagy állami iskolák állíthatása érdekében feladta. Ez utóbbiak fejlesztésében azonban utóbbi időben szünetelés volt. Nincs elegendő épület a tankötelesek befogadására s így az iskolába járás az ilyen helyeken nagyon hiányos. A tankötelezettség végrehajtását ezen körülmények között nehezzé lett szorgalmazni. Az ez iránti köteleesség is az egyházzal az iskolával együtt átszállott más hatóságokra. S az eredmény az, hogy a legutóbbi miniszteri jelentés aztán reánk nézve hátrányos adatokat tartalmaz. Míg ugyanis a tanköteles gyermekeknek országosan 81·65%-a járt a múlt évben iskolába s ez átlagot az ágostaiak és róm. katolikusok 6- s a helvét hitűek 3%-kal múlták fölül, addig az izraeliták egygyel; az unitáriusok több mint hárommal maradtak azok alul s utánuk csak a gör. keletiek állanak 68- és a gör. katolikusok 63%-jokkal. Ez a viszony nem volt mindig ilyen. Érdeklünkben áll utánlátni, hogy az ismét megjavuljon s legalább is az országos átlagon ne maradjunk alul.

KOZMA FERENCZ.

PÁRISI LEVÉL.

PÁRIS, 1890. nov.

(Schéerer Edmund: írta Gréard, a francia akadémia tagja. 1 kötet. —
. A szabadelvű evangélikusok felolvasásai.)

Csak pár héttel ezelőtt jelent meg a fennebb címzett könyv; bizonyos nyugtalansággal várták mindazok, kik Schéerert ismerték, mind pedig azok, kik Gréardot ismerik. Mindnyájan úgy vélték, hogy a könyv méltó lesz mind tárgyához, mind szerzőjéhez. A közzárakozás bételjesedett. Nem ismerek ennél a könyvnél lélektani és erkölcsi tekintetben érdekesebbet az év folytán megjelent könyvek közt. Egyébaránt is Gréard ur nem közönséges ember: az akadémianak tagja, a francia egyetem aligazgatója; e mellett mély elméjű bölcész, egyike legjobb íróinknak. Schéerer, a ki ismerte, irodalmi egyik dolgozatában nagy magasztalással szól róla. Oly hatalmas egyéniséget, a minő Schéerer volt, tanulmányozni megérdemelte, s őt méltó módon mutatni bé a nagy közönségnek, nem könnyű dolog volt. Nagy értelmi műveltséghez szives jóindulatnak is kellett csatlakozni, hogy Schéerert heves, zaklatott természetével, mysticizmussával és kételyeivel, fájdalmas küzdelmeivel és skepticizmussával meg lehessen érteni. Gréard megértette sok gyöngédséggel és őszinteséggel értelmezte s mély rokonszenvvel mutatta be a nagy közönségnek.

„Gréard eleve megismerteti könyvének célját az által, hogy feltünteti, hogy miben áll a Schéerer életének és munkásságának a bece: e tekintetben ezt mondja: Schéerer bírálatának hatásánál, valamint hatalmas kiváló tehetségénél fogva azon kevesek közé tartozik, a kik bizonyítékokat szolgáltatnak az utókornak azon válságról, melyeken a gondolkozásmód a tizenkilencedik százban átment. A tudományok minden ágában, a theologiai, bölcseleti, történelmi stb. kérdésekkel foglalkozott, s mindenikkel úgy, hogy a vizsgálódást mindaddig folytatta, míg azzal, ha nem is megnyugtatta, de lecsendesedve hagyhatott fel. Azonban az általa vizsgált különböző tárgyak között a legmagasztosabb ő maga; éppen az ő szellemét kísértjük megismertetni.“

Gréard ur egy lépésnyire sem tért el e lélektani életírat azon céljától, hogy kidomborítsa a szellemét annak a kitünő embernek, a kinek értelmi és erkölcsi életének drámáját elemezi. És minő tragikus volt a gondolkodásnak e küzdelme és válságai Schéerernél —